

Həyatı filmə bənzəyən aktyor

Həyatı da yaratdığı obrazlar kimi rəngarəng idi... Uşaqlığı ermənilərin qırğınlar törətdiyi illərə təsadüf edir. Ömrünün gözəl çağları, gənclik illəri yaddaşında daha çox Birinci Dünya müharibəsi, ermənilərin Naxçıvanda törətdiyi amansız qırğınlarla və Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranması ilə qalır.

Sovet hökuməti insanlara xoşbəxtlik vəd etsə də, daha çox bədbəxtlik gətirmişdi. Amansız repressiya məşını dəyirman kimi xalqın ziyalılarını, düşünən beyinləri üyütməklə məşğul idi. Bəlalər bitib tükənmək bilmirdi...

Repressiyalar səngimək üzrə idi ki, İkinci Dünya müharibəsi qapını döydü. Elə bir zaman idi ki, ağrı qaradan seçmək olmurdu. Yaşamaq da, yaratmaq da çətin idi. O isə həm yaşamağı, həm də yaratmağı bacardı. Adını Azərbaycanın kino, teatr mədəniyyəti tarixinə əbədi olaraq yazdı. Söhbət Azərbaycanın teatr və kino sənətinin inkişafında müstəsna xidmətləri olan, genişmiqyaslı rejissorluq və aktyorluq fəaliyyəti ilə sənət tariximizin parlaq səhifələrini yaradan Xalq artisti Rza Təhmasibdən gedir.

Rza Təhmasib 1894-cü il aprelin 20-də Naxçıvanda sayılıb-seçilən tacir Abbasqulu bəyin ailəsində dünyaya gəlib. 1901-ci ildə o, Məmmədağlı Sidqinin açdığı "Məktəbi-tərbiyə"də dərs alıb. Məktəbdə rus, ərəb, fars dilləri, tarix və coğrafiya fənlərini öyrənib. Beş il sonra "Məktəbi-tərbiyə"ni bitirərək üçsinipli Naxçıvan şəhər məktəbində oxuyub.

Atasının istəyi ilə Tiflisdə ticarət məktəbinə qəbul olunsada, ticarəti yox, incəsənəti seçib. 16 yaşında ikən Tbilisidə "Müsəlman Artistləri İttifaqı"nın teatr truppasında fəaliyyətə başlayan gənc 1920-ci ilədək Tbilisi, İrəvan, Naxçıvan teatrlarında aktyorluq və rejissorluq edib. 1920-ci ildən isə

Təhmasibin yaradıcılığı Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı ilə bağlı olub.

Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra, 1921-ci ildə Türkiyəyə getmək, diplomatik nümayəndəlikdə tərcüməçi vəzifəsində çalışmaq təklifini alır. Bu təklifi dəyərləndirən Rza Təhmasib 1921-ci ilin sentyabr ayının əvvəllərində Tiflisdən Batuma yola düşür. Batumdan İtaliyanın "Reno" gəmisi ilə Türkiyəyə gedən 28 nəfərlik Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Rza Təhmasib də olur. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivində saxlanılan "Azərbaycan SSR-in Ankaradakı səlahiyyətli nümayəndəliyinin tərkibi və onların aylıq əməkhaqqı cədvəli" adlı sənəddə göstərilir ki, Rza Təhmasib o zaman Azərbaycan nümayəndəliyinin İnformasiya şöbəsinin iki əməkdaşından biri olmuşdur.

Onun Azərbaycan və Türkiyə tarixinin çətin bir dövründə diplomatik nümayəndəliyin fəaliyyətinə cəlb olunması bir tərəfdən geniş dünyagörüşə, əhali arasında xüsusi nüfuzla sahib olması idisə, digər tərəfdən isə rus, ərəb, fars və türk dillərini mükəmməl bilməsiydi.

1922-1924-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında bədii rəhbər, 1937-1938-ci və 1953-1959-cu illərdə isə direktor kimi fəaliyyət göstərmiş.

Rejissorluq fəaliyyəti haqqında danışarkən "İlk uğurlu rejissor işim üçün "Ölümlər" pyesinə minnətdaram" deyən Rza Təhmasibin istər doğma Naxçıvan-

da, istərsə də Bakıda səhnəyə qoyduğu əsərləri ilə teatr sənətimizin inkişafına göstərdiyi müstəsna xidmətləri danılmazdır. Qoqolun "Ölü canlar"ının, Mirzə Cəlilin "Ölümlər"inin teatra gəlişi Rza Təhmasibin adı ilə bağlıdır.

Rza Təhmasibin sənətə gəldiyi dövr Azərbaycan kinosunun yenidən yaranmağa başladığı bir ərəfəyə təsadüf edirdi. Bu böyük sənətkar 1937-ci ildə Ümumittifaq Kinematografiya İnstitutunun Rejissorluq fakültəsini bitirmiş və elə həmin il də Bakı studiyasında "Ordenli Azərbaycan" sənədli filmi çəkmişdi.

"Səbuhi", "Mahnı belə yaranır", "Bakının işıqları" filmlərini çəkən rejissorlardan biri də Rza Təhmasib olub. Qardaşı Məmmədhusəyin Təhmasiblə birgə çəkdiyi "Onu bağışlamaq olarmı?" filmi bu gün də milli kinomuzun ən dəyərli incilərindən hesab edilir.

Tamaşaçıların yaddaşına adını "Qanun naminə" filmində yaratdığı Qaloşlu adam obrazı ilə yazan aktyor "Almaz", "Bakıda küləklər əsir", "Fətəli xan" və digər ekran əsərlərində də bir-birindən fərqli, maraqlı obrazlar canlandırır.

Teatr tariximizdə dünya və Azərbaycan ədəbiyyatının elə bir klassik nümunəsi yoxdur ki, Rza Təhmasibin aktyor və rejissor kimi bu tamaşalarda zəhməti olmasın. Onun yaradıcılığı epoxasında aktyor kimi yaratdığı İsgəndər ("Ölümlər"), İblis və Arif ("İblis"), Şeyx Sənan ("Şeyx Sənan"), Qacar ("Ağa Məhəmməd Şah Qacar"), Süleyman ("Həyat"), Koşkin ("Lyubov Yarovaya"), Strijin ("Eskadranın məhvi"), Karl Moor ("Qaçaqclar") kimi rollar klassik teatrımızın ən layiqli sənət nümunələrindən olmuşdur.

Ömrünün son illərini pedaqoji fəaliyyətə həsr edən Rza Təhmasib Azərbaycanda yeni rejissor və aktyor nəslinin yetişməsində mühüm və əhəmiyyətli rol oynamışdır.

*Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"*